

METODY WYZNACZANIA MODUŁU YOUNGA DLA MATERIAŁÓW ELASTOMEROWYCH

Prawidłowy dobór materiałów elastomerowych mogących mieć zastosowanie w systemach wibroizolacji wymaga wyznaczenia wartości parametrów fizyko-mechanicznych materiału. Podstawową wyznaczaną wielkością jest moduł Younga będący miarą sprężystości materiału elastomerowego. W artykule przedstawiono porównanie metod wyznaczania modułu Younga dla próbek materiału elastomerowego. Przedstawiono metodykę badań oraz ich wyniki.

WSTĘP

Jednym z podstawowych zagadnień przy doborze systemu wibroizolacji jest przeprowadzenie badań własności fizyko-mechanicznych jednego z podstawowych składników tego systemu jakim jest element elastyczny (wibroizolujący) [1,2,3,5,6]. Do badań tych należy między innymi wyznaczenie statycznego i dynamicznego modułu Younga. W artykule przedstawiono analizę metod wyznaczania statycznego modułu Younga. Badania podstawowych własności wytrzymałościowych prowadzone są na maszynach wytrzymałościowych, którą w tym przypadku stanowiło urządzenie statyczno-dynamiczne typu Instron 8872 (rys.1) klasy 1 o dokładności pomiaru 0,5% wraz z komorą klimatyczną pracującą w zakresie temperatur $-60 \div 315$ °C z dokładnością ± 1 °C.

Rys. 1. Maszyna wytrzymałościowa statyczno-dynamiczna typu Instron 8872

1. METODY WYZNACZANIA STATYCZNEGO MODUŁU SPRĘŻYSTOŚCI MATERIAŁÓW ELASTOMEROWYCH

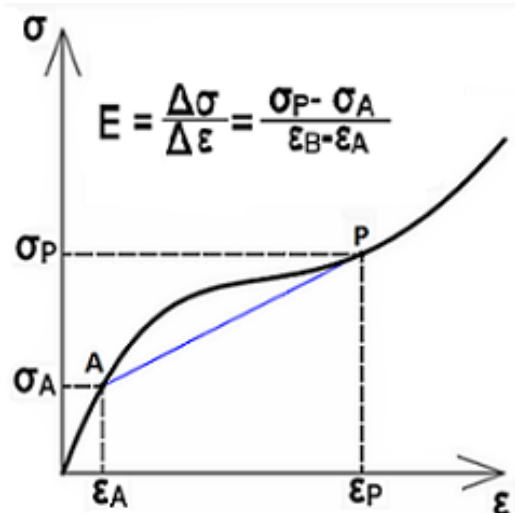
Sztwywność materiałów określa się zazwyczaj modułem Younga (E). Matematyczny zapis prawa Hooke'a ma postać $\sigma = E \cdot \epsilon$, gdzie σ to naprężenie, a ϵ względna zmiana długości (ϵ definiujemy

jako $\Delta l/l_0$, gdzie l_0 to długość początkowa próbki, a Δl to bezwzględna zmiana długości próbki) i jest to zależność liniowa. Oznacza to, że prawo Hooke'a można stosować tylko dla opisu liniowej części krzywej rozciągania lub ściskania. W związku z tym, że początki krzywych doświadczalnych rozciągania i ściskania elastomerów nie są liniowe, dla tych materiałów nie można jednoznacznie określić modułu Younga. Jak podano w artykule [4] istnieje wiele sposobów wyznaczania modułu sprężystości dla materiałów elastomerowych, a w literaturze podając wartości E elastomerów często pomija się sposób jego wyznaczania. Można wyróżnić trzy podstawowe definicje modułów wyznaczanych z krzywej rozciągania lub ściskania:

- moduł ścięciwy,
- moduł sieczny,
- moduł styczny.

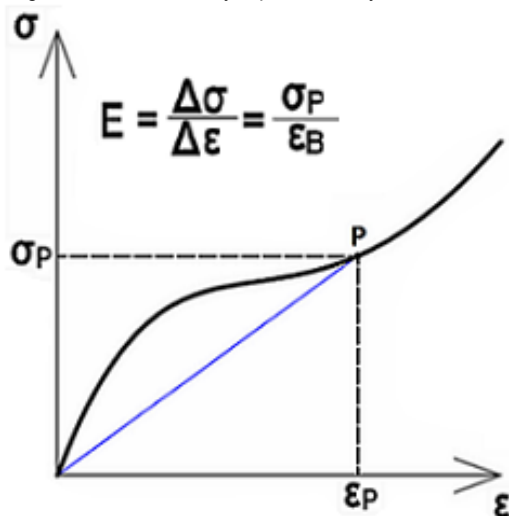
Definicje wymienionych modułów w odniesieniu do charakterystyki naprężenie - odkształcenie opisano poniżej i przedstawiono na rysunkach 2,3 oraz 4.

Moduł ścięciwy (rys. 2) to nachylenie ścięciwy poprowadzonej między dwoma zadanymi punktami krzywej naprężenie-odkształcenie. Jest to iloraz zmiany naprężenia między dwoma punktami pomiarowymi ($\Delta \sigma$) oraz zmiany odkształcenia względnego między tymi punktami ($\Delta \epsilon$), co wyraża zależność $E = \Delta \sigma / \Delta \epsilon$.

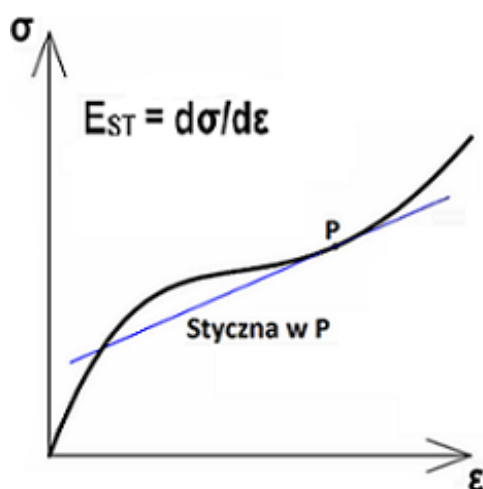
Rys. 2. Moduł ścięciwy

Szczególnym przypadkiem modułu ścięciwy jest moduł sieczny (rys. 3), czyli nachylenie siecznej poprowadzonej z początku układu współrzędnych do określonego punktu krzywej naprężenie-odkształcenie. Jest to iloraz naprężenia w danym punkcie pomiarowym, oraz względnego odkształcenia w tym punkcie, czyli $E = \sigma/\epsilon$.

Rys. 3. Moduł sieczny

Moduł styczny (rys. 4.) definiujemy jako nachylenie krzywej naprężenie-odkształcenie dla określonego naprężenia lub odkształcenia. Jest to wartość tangensa kąta nachylenia w danym punkcie wykresu naprężenia do odkształcenia względnego wyznaczona przez różniczkowanie krzywej rozciągania lub ściskania, czyli $E_{ST} = d\sigma/d\epsilon$.

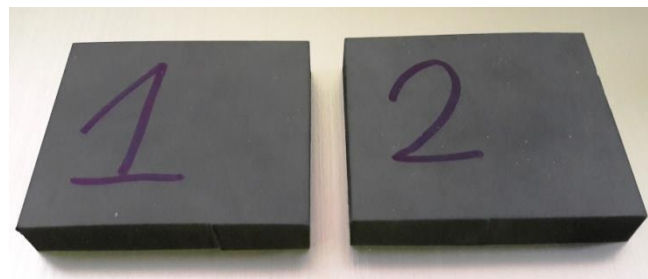
Rys. 4. Moduł styczny

2. OPRACOWANY ALGORYTM WYZNACZANIA STATYCZNEGO MODUŁU SPRĘŻYSTOŚCI MATERIAŁÓW ELASTOMEROWYCH

Elementy z materiałów elastomerowych często wykorzystywane są jako element elastyczny w systemach wibroizolacji. Siła ciężkości obiektu na nich posadowionego wywołuje w nich pewne naprężenie wstępne. Dobierając element elastomerowy możemy spotkać się z dwoma przypadkami. W pierwszym pole powierzchni elementu jest stałe a zmienia się materiał, z którego element jest wykonany. W drugim zadany jest materiał elementu a zmienną jest jego pole powierzchni. Istnieje więc konieczność wyznaczenia parametrów próbek dla równej wartości naprężenia wstępnego, oraz dla równego względnego odkształcenia początkowego.

Dodatkowo w obciążonych elastomerach zachodzi relaksacja naprężeń, dlatego przy wolnym rozciąganiu uzyskuje się niższe wartości odpowiednich naprężeń, niż przy szybszym. Stąd przy ocenie właściwości mechanicznych konieczne jest podanie prędkości rozciągania.

Autorzy przeprowadzili badania eksperymentalne dla dwóch próbek materiału elastomerowego (rys. 5) wyciętych za pomocą metody „ciąćcia wodą” z jednego arkusza materiału dostarczonego przez producenta. Wymiary próbek to 70x80x15 mm (szerokość – długość – wysokość).

Rys. 5. Badane próbki

Dla każdej z próbek przeprowadzono próbę statyczną z prędkością odkształcenia 0,1 mm/s, próby quasi-statyczne z prędkościami odkształcenia 0,5 mm/s i 1 mm/s, oraz próbę dynamiczną z prędkością 3 mm/s. Dla każdej prędkości obliczono wartości modułu siecznego E oraz modułu stycznego E_{ST} dla odkształcenia względnego $\epsilon_L = 5\% \div 30\%$ z krokiem co 5%. Jako wysokość początkową próbki, względem której liczone odkształcenie względne ϵ_L , przyjmowano jej wysokość po osiągnięciu przyjętego naprężenia wstępnego (przyjęto 0,1 MPa), lub po osiągnięciu przyjętego odkształcenia początkowego (przyjęto 10% wysokości próbki nieobciążonej, czyli 1,5 mm). W związku z tym, że dane doświadczalne mają wartości dyskretne, o określonej częstotliwości próbkowania, należało znaleźć punkty startowe, dla których wartości naprężenia albo odkształcenia są jak najbardziej zbliżone do przyjętych wartości wstępnego naprężenia albo odkształcenia. Parametry dla odnalezionych punktów przedstawione są w tabelach 1 oraz 2.

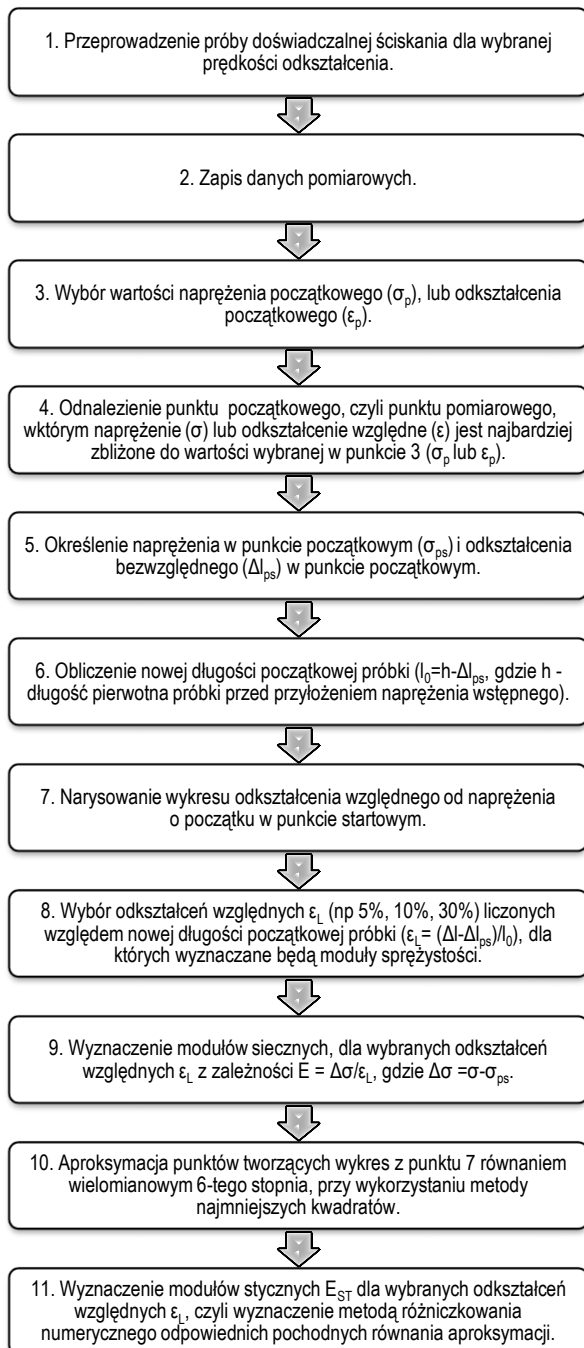
Tab. 1. Parametry wstępne dla stałego naprężenia wstępnego

Nr próbki	Prędkość odkształcenia [mm/s]	Naprężenie początkowe [MPa]	Odkształcenie początkowe [mm]	Wysokość początkowa [mm]
1	0,1	-0,10046	-0,63900	14,3609
	0,5	-0,10162	-0,85093	14,1491
	1,0	-0,10154	-0,87140	14,1286
	3,0	-0,09773	-0,83445	14,1656
2	0,1	-0,09917	-0,73139	14,2686
	0,5	-0,10077	-0,78800	14,2120
	1,0	-0,10092	-0,78266	14,2173
	3,0	-0,09796	-0,74494	14,2551

Tab. 2. Parametry wstępne dla stałego odkształcenia wstępnego

Nr próbki	Prędkość odkształcenia [mm/s]	Naprężenie początkowe [MPa]	Odkształcenie początkowe [mm]	Wysokość początkowa [mm]
1	0,1	-0,20960	-1,5007	13,4994
	0,5	-0,18620	-1,5122	13,4879
	1,0	-0,18145	-1,4949	13,5051
	3,0	-0,18565	-1,4916	13,5084
2	0,1	-0,20124	-1,5041	13,4959
	0,5	-0,18990	-1,5187	13,4813
	1,0	-0,19073	-1,5003	13,4998
	3,0	-0,19423	-1,4867	13,5133

W celu wyznaczenia modułów stycznych E_{ST} dane doświadczalne aproksymowano równaniem wielomianowym 6-tego stopnia korzystając z metody najmniejszych kwadratów, a następnie metodą różniczkowania numerycznego wyznaczano odpowiednie pochodne. Moduły sieczne E obliczano z równania $E = \Delta\sigma/\epsilon_L$, gdzie ϵ_L to względna zmiana długości, a $\Delta\sigma$ to zmiana naprężenia liczona od naprężenia wstępnego. Cały algorytm stosowany przez autorów podczas wyznaczania siecznych i stycznych modułów sprężystości przedstawiono w postaci schematu na rysunku 6.

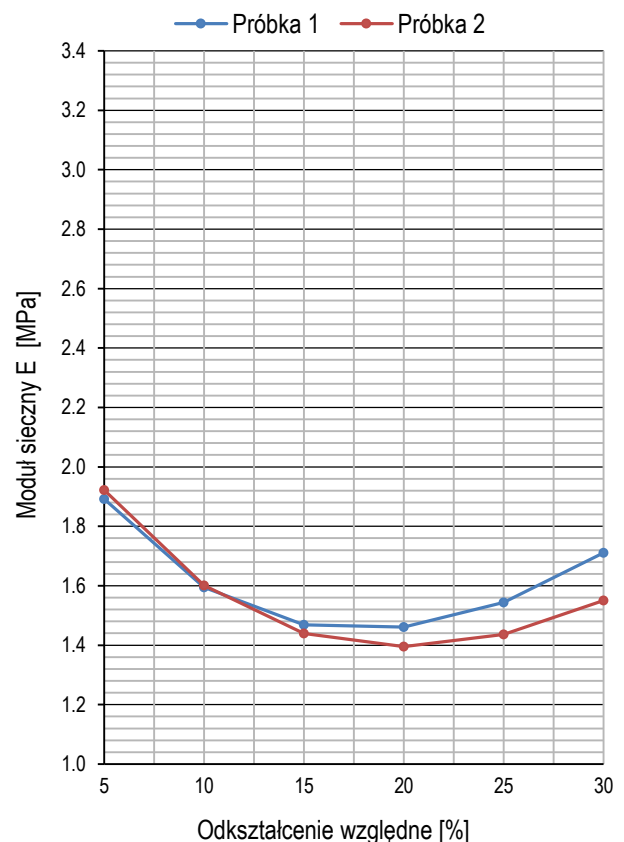
Rys. 6. Schemat blokowy algorytmu wyznaczania modułów sprężystości elastomerów

3. WYNIKI

Wyniki obliczeń zestawiono w tabelach 3 i 4, a wybrane wartości przedstawiono na rysunkach 7÷11 w celu ich łatwiejszego porównania.

Tab. 3. Otrzymane moduły sprężystości E i E_{ST} dla równego zadane-go naprężenia wstępnego

Moduł sprężystości [Mpa] - dla zadanego odkształcenia wstępnego 10%					
Nr próbki	Odształcenie względne [%]	Prędkość odkształcenia			
		0,1 mm/s		0,5 mm/s	
		Sieczny E	Styczny EST	Sieczny E	Styczny EST
1	5	1,8915	1,5218	1,7853	1,3991
	10	1,5950	1,1902	1,4872	1,0671
	15	1,4687	1,2790	1,3536	1,1742
	20	1,4613	1,6325	1,3472	1,5301
	25	1,5439	2,1691	1,4396	2,1934
	30	1,7109	3,0110	1,6736	3,8391
2	5	1,9219	1,5291	1,7597	1,3499
	10	1,6011	1,1305	1,4555	1,0403
	15	1,4389	1,1521	1,3226	1,1405
	20	1,3948	1,4130	1,3112	1,4694
	25	1,4362	1,8109	1,3963	2,0799
	30	1,5507	2,5658	1,6108	3,4686
Nr próbki	Odształcenie względne [%]	Prędkość odkształcenia			
		1,0 mm/s		3,0 mm/s	
		Sieczny E	Styczny EST	Sieczny E	Styczny EST
1	5	1,7983	1,3685	1,8834	1,3576
	10	1,4857	1,0749	1,5507	1,1519
	15	1,3460	1,1710	1,4024	1,2022
	20	1,3432	1,5089	1,3837	1,4275
	25	1,4358	2,2325	1,4642	2,2075
	30	1,6849	3,8922	1,6768	3,7168
2	5	1,7978	1,3576	1,8745	1,3751
	10	1,4790	1,0476	1,5381	1,0983
	15	1,3348	1,1371	1,3839	1,1565
	20	1,3202	1,4502	1,3556	1,4016
	25	1,3971	2,0511	1,4192	2,0234
	30	1,6001	3,3643	1,6014	3,2192

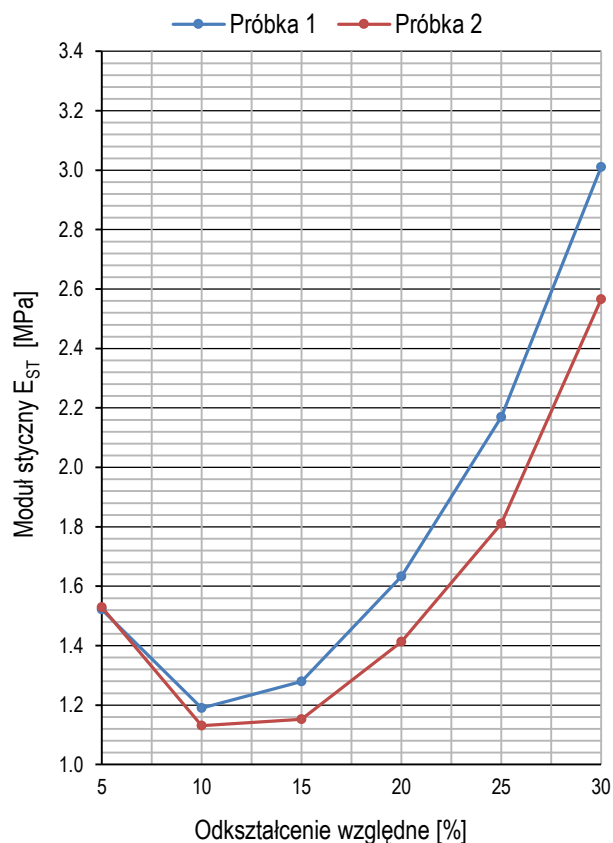

Rys. 7. Porównanie modułów siecznych dla próbki 1 i 2 przy prędkości odkształcenia 0,1 mm/s dla zadanego naprężenia wstępnego

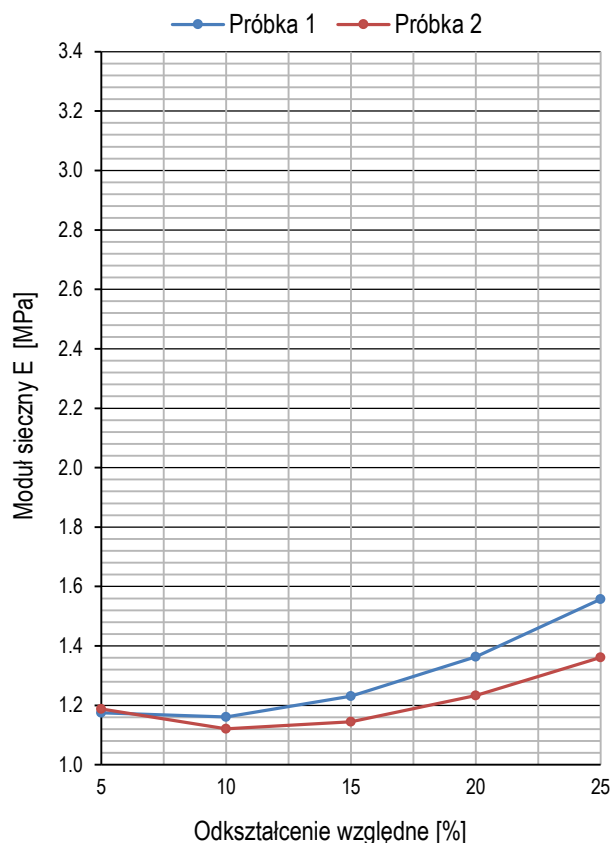
Tab. 4. Otrzymane moduły sprężystości E i E_{ST} dla równego zadane-
nego odkształcenia wstępnego

Moduł sprężystości [Mpa] - dla zadanego odkształcenia wstępnego 10%					
Nr próbki	Odkształce- nie względne [%]	Prędkość odkształcenia			
		0,1 mm/s		0,5 mm/s	
		Sieczny E	Styczny E_{ST}	Sieczny E	Styczny E_{ST}
1	5	1,1752	1,1054	1,1439	1,0207
	10	1,1613	1,2325	1,0892	1,0913
	15	1,2308	1,5329	1,1309	1,3697
	20	1,3631	2,0208	1,2413	1,8805
	25	1,5579	2,7016	1,4688	3,0220
	30	-	3,3708	-	5,6918
2	5	1,1880	1,0605	1,0942	0,9780
	10	1,1210	1,0933	1,0477	1,0769
	15	1,1446	1,3059	1,0960	1,3387
	20	1,2334	1,6556	1,2120	1,8358
	25	1,3613	2,2249	1,4232	2,8786
	30	-	3,1964	-	4,9318
Nr próbki	Odkształce- nie względne [%]	Prędkość odkształcenia			
		1,0 mm/s		3,0 mm/s	
		Sieczny E	Styczny E_{ST}	Sieczny E	Styczny E_{ST}
1	5	1,1814	0,9969	1,2126	1,0036
	10	1,0969	1,1009	1,1271	1,1360
	15	1,1338	1,3438	1,1556	1,3353
	20	1,2411	1,8505	1,2626	1,8240
	25	1,4668	3,0568	1,4673	3,0129
	30	-	5,3560	1,8680	4,6491
2	5	1,0945	0,9776	1,1261	0,9885
	10	1,0435	1,0761	1,0714	1,0947
	15	1,0916	1,3217	1,1103	1,3153
	20	1,1978	1,7941	1,2117	1,7721
	25	1,4003	2,0871	1,4007	2,7345
	30	-	4,7492	1,7548	4,2051

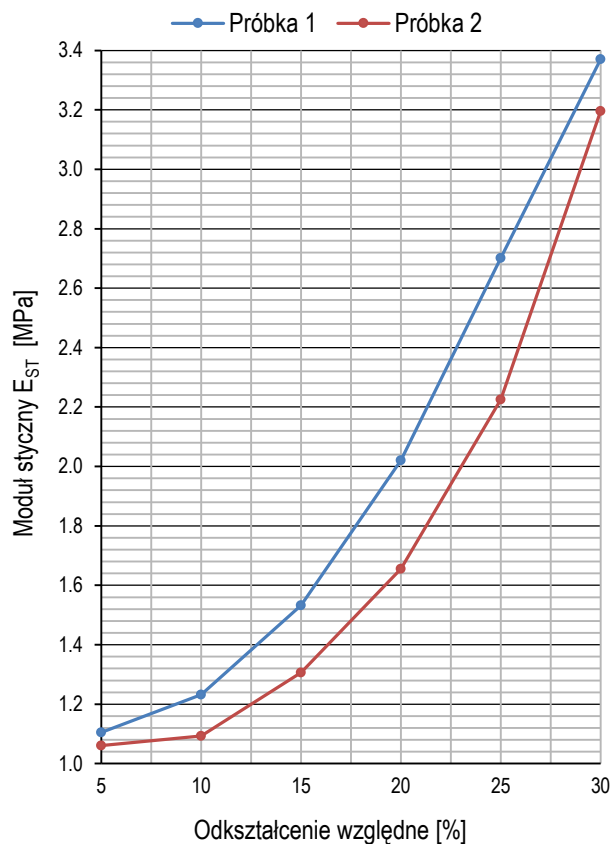
* brak niektórych wartości spowodowany jest dobraniem zbyt małego odkształcenia maksymalnego w próbie doświadczalnej

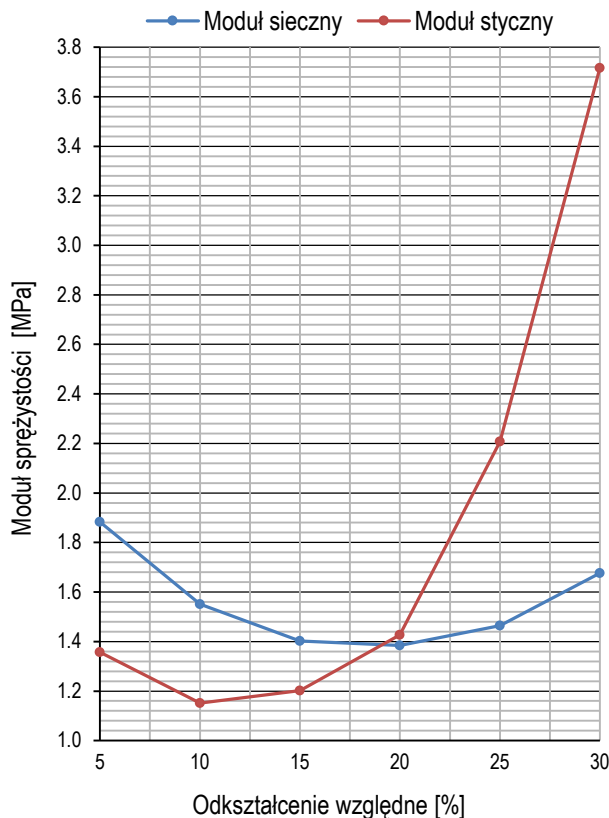
Rys. 8. Porównanie modułów stycznych dla próbek 1 i 2 przy prędkości odkształcenia 0,1 mm/s dla zadanego naprężenia wstępnego

Rys. 9. Porównanie modułów siecznych dla próbek 1 i 2 przy prędkości odkształcenia 0,1 mm/s dla zadanego odkształcenia wstępnego

Rys. 10. Porównanie modułów stycznych dla próbek 1 i 2 przy prędkości odkształcenia 0,1 mm/s dla zadanego odkształcenia wstępnego

Rys. 11. Porównanie modułu siecznego i stycznego dla próbek 1 przy prędkości odkształcenia 3,0 mm/s dla danego naprężenia wstępnego

PODSUMOWANIE

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że:

1. badany materiał elastomerowy wykazuje silnie nieliniowe właściwości fizyko-mechaniczne,
2. wartość modułu Younga badanego materiału zależy od jego początkowych warunków pracy (ugięcie wstępne, obciążenie wstępne),
3. dla odkształcenia względnego z zakresu 10-15% materiał ma minimalną wartość modułu Younga,
4. pomimo przygotowania próbek w ten sam sposób z tego samego odcinka materiału występują różnice w wartościach modułu Younga próbek.

Wyniki przeprowadzonych badań wyraźnie pokazują, że w zależności od przyjętego sposobu wyznaczania modułu Younga wyznaczana jest jego różna wartość. Można więc stwierdzić, że koniecznym

jest podawanie przez producentów materiałów elastomerowych w kartach katalogowych nie tylko wartości, ale także sposobu wyznaczania modułu Younga. Tylko wtedy możliwa będzie weryfikacja wyników podawanych przez producentów i materiał będzie mógł być prawidłowo dobrany do projektowanego układu wibroizolacji.

BIBLIOGRAFIA

1. Bednarz J., *The new methodology for assessing of the applicability of elastomeric materials in the vibration isolation systems of railway lines*, Archives of Acoustics, vol. 41 no. 3, 2016
2. Darlow M., Zorzi E., *Mechanical desing handbook for elastomer*, National Aeronautics and Space Administration, Scientific and Technical Information Branch, 1981.
3. Jones D. I.G., *Handbook of viscoelastic vibration damping*, John Wiley&Sons 2001.
4. Nadolny K., Jurkowski B., *Niektóre aspekty wyznaczania sztywności elastomerów*, Archiwum Technologii Maszyn i Automatyzacji, Vol. 26, nr 1, 2006.
5. Osiński Z., *Damping of vibrations*, A. A. BALEKMA, Rotterdam, Brookfield 1998.
6. Targosz J., *Układy wibroizolacji w transporcie szynowym i samochodowym*, Uczelniane Wydawnictwa Naukowo-Dydaktyczne AGH, Kraków 2007.

Methods for estimation of young's modulus for elastomeric materials

Proper selection of elastomeric materials that may be used in vibration isolation systems requires the determination of the physico-mechanical parameters of the material. The basic determinant is the Young's modulus, which is the measure the elasticity of the elastomeric material. The article presents a comparison of methods for determining Young's modulus for samples of elastomeric material. The research methodology and results are presented.

Autorzy:

dr inż. **Jarosław Bednarz** – AGH Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica, Katedra Robotyki i Mechatroniki, al. Mickiewicza 30, 30-059 Kraków, e-mail: bednarz@agh.edu.pl

inż. **Paweł Bieleń** – AGH Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica, Katedra Robotyki i Mechatroniki, al. Mickiewicza 30, 30-059 Kraków, e-mail: pawbielen@gmail.com